

учебного процесса. Качественная профессиональная подготовка будущих специалистов на уровне международных стандартов возможна при условии внедрения в учебный процесс образовательных инноваций. В статье раскрыта сущность понятий “инновация”, “педагогическая инновация”, “педагогические технологии”, “инновационные педагогические технологии”. Исследованы особенности и содержание инновационных технологий, определена целесообразность и необходимость их внедрения в образовательный процесс высших учебных заведений. Приведены аспекты характеристики отдельных инновационных технологий обучения, в том числе проектной, игровых технологий и технологий контекстного обучения и кейс-стади. Проанализированы основные принципы их использования. Особое внимание в статье сосредоточено на практическом использовании определенных информационных технологий как одного из наиболее действенных средств в процессе формирования профориентационной компетентности у будущих учителей географии.

Ключевые слова: профориентационная компетентность, инновация, инновационные педагогические технологии, проектная технология, технология контекстного обучения, игровые технологии, технологии ситуационного обучения.

POLOGOVSKA YU. YU. Innovative pedagogical technologies as a means of forming the future geography teacher career guidance competence.

Creation of higher education effective model in Ukraine that can be capable to respond the globalization challenges of nowadays requires the appropriate changes in the organization of national higher education system. Such changes should be done in content, forms and methods of education system. Qualitative professional training of future specialists according to the international standards levels is possible in result of providing the educational innovations in educational process. The essence of such concepts as “innovation”, “pedagogical innovation”, “pedagogical technologies”, “innovative pedagogical technologies” is disclosed in the article. The peculiarities and content of innovative technologies are revealed. The expediency and necessity of their introduction in the educational process of higher educational institutions are determined. Aspects of some innovative teaching characteristics and technologies such as design and gaming technologies, contextual learning technologies and case studies are presented. The basic principles of their usage are analyzed. Particular attention in the article is focused on the practical usage of certain information technologies as one of the most effective means in the process of forming the future geography teacher career guidance competence.

Keywords: career guidance competence, innovation, innovative pedagogical technologies, project technologies, contextual learning technologies, gaming technologies, case studies.

УДК 37.018-044.75

Савош В. О.

**АНАЛІЗ ФЕНОМЕНУ “СИСТЕМА НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ”
В КОНТЕКСТІ ВАРІАТИВНОСТІ НАУКОВИХ ПОГЛЯДІВ
НА СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРНУ ОРГАНІЗАЦІЮ**

У статті розкрито різні погляди на суть феномену “система неперервної освіти”, мету як системотвірний чинник процесів її функціонування й розвитку, критерії класифікації функцій системи неперервної освіти, законодавчо-нормативну базу забезпечення її дієвості,

вертикальну та горизонтальну структурну організацію, суб'єкт орієнтовані та засобово орієнтовані складники.

Акцентовано увагу на причинах, якими обумовлюється функціонування й розвиток системи неперервної освіти в епоху інформаційного суспільства та епоху суспільства знань. Наведено авторське трактування поняття “система неперервної освіти”. Проаналізовано особливості становлення й розвитку системи неперервної освіти, виокремлено й розкрито суть початково-часткового, продовжуючо-часткового та цілісно-наскрізного напрямів розгортання цих процесів.

Потрактовано поняття “вміння навчатися в системі неперервної освіти” як складне утворення, визначено його складники та віднесено до переліку умінь, які впорядковані в контексті підготовки індивіда до неперервної освіти впродовж життя.

Ключові слова: система неперервної освіти, суб'єкт орієнтовані й засобово орієнтовані складники, вміння навчатися в системі неперервної освіти, вміння вчитися, вміння навчатися впродовж життя.

Поняттям “система неперервної освіти” оперують науковці, розглядаючи різні аспекти цього феномену. Зокрема О. Аніщенко, Т. Десятов, І. Зязюн, О. Ковальчук, В. Кремень, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, Л. Сігаєва, С. Сисоєва та ін. акцентують увагу на філософських і теоретико-методологічних основах розвитку системи неперервної освіти. Т. Десятов, І. Зязюн, Л. Лук'янова, О. Огієнко, С. Сисоєва, Л. Сігаєва, М. Солдатенко та ін. аналізують різні аспекти неперервної освіти дорослих й освіти впродовж життя. В. Олійник, С. Сисоєва, Л. Сігаєва та ін. акцентують увагу на використанні методів і форм навчання в системі освіти дорослих.

Про важливість системи неперервної освіти як освіти, якою охоплено людину “з раннього дитинства й до виходу на пенсію” [2] у різних умовах навчання (офіційних і неофіційних, формальних і неформальних) йшлося в доповіді Всесвітнього банку “Неперервна освіта у рамках глобальної економіки знань: задачі для країн, що розвиваються” (2003 р.).

За Н. Ничкало [6], процес формування особистості триває протягом усього життя й на кожному етапі наповнюється новим змістом, новими організаційно-педагогічними формами і методами, новими потребами й відповідними підходами до інтегрування індивідуальних професійних, соціальних аспектів життєдіяльності.

Аналізуючи сучасний етап розвитку суспільства, І. Савицький обґрунтовує “необхідність розробки такої концепції неперервної освіти, яка б спрямовувалася на структурування та поєднання офіційної і неофіційної системи освіти в єдину конструкцію – систему неперервної освіти” [7, с. 9].

Процес побудови системи неперервної освіти визначається принципами. Відповідно до міркувань І. Александрова, система неперервної освіти, як будь-яка самоорганізована природна і соціальна система розвивається на шести методологічних принципах, що утворюють таку структуру: єдність – тотожність – додатковість – полярність – розрізнення – невизначеність. Зазначена структура відповідає за формування системи внутрішніх суперечностей розвитку цілісних об'єктів і на її основі вияву діалектичних законів розвитку (закону переходу кількісних змін у якісні,

закону заперечення, закону єдності та боротьби протилежностей). “Освіта має бути єдиною, але різноманітною за цілями й змістом; вузькою, широкою або універсальною за рівнем професійної підготовки; системною, інформаційною і методологічною за змістом, а також творчою, постійною й самостійною за методами навчання” [1, с. 72].

Мета статті полягає в аналізі наукових поглядів на суть феномену “система неперервної освіти” та висвітлення власних поглядів на особливості становлення й розвитку системи неперервної освіти та її реалізованість з акцентом на вмінні навчатися в системі неперервної освіти, вмінні вчитися, вміння навчатися впродовж життя.

Аналіз наукових доробків засвідчив, що розгляд системи неперервної освіти здійснюється в контексті двох підходів. Першим із них передбачено цілісне охоплення розвитку людини від народження й до завершення життя, даний контекст найбільш точно передається лексемою “освіта впродовж життя”. У трактуванні Ю. Кулюткіна [4] така система неперервної освіти вибудовується на основі вертикальних (тимчасових) етапів і зв'язків між ними. Система неперервної освіти будується передусім у вигляді вертикальних (тимчасових) етапів і зв'язків між дошкільним вихованням, середньою загальною і професійною освітою, вищою освітою, підвищенням професійної кваліфікації робітників і фахівців, розширенням політичного і наукового рівня, загального культурного кругозору всіх соціально-демографічних груп населення.

На переконання Г. Кузнецова, Т. Калюжної, система неперервної освіти у значенні освіти впродовж життя має діяти як єдиний комплекс, який вибудовується на основі субординації всіх ланок освіти, взаємозв'язку та координації освітніх установ. “Це комплекс, який постійно розвивається і надає кожній людині можливість долучатися до освітнього процесу на будь-якому етапі її життя. У такий спосіб забезпечується насамперед наступність усіх структурних елементів системи освіти на основі організації освітнього процесу відповідно до державних стандартів та з використанням різних форм навчання” [3, с. 76].

Л. Лук'янова вбачає “філософсько-педагогічну ідею неперервної освіти в уособленні поєднання декількох змістових цілеспрямовань. По-перше, це пролонговане цілеспрямоване засвоєння особистістю соціокультурного досвіду з використанням усіх ланок освітньої системи; по-друге, це дотримання принципів організації чинної системи освіти, освітньої політики, спрямованої на створення умов для навчання людини впродовж усього її життя; по-третє, забезпечення логічного взаємозв'язку і наступності різних ланок освіти. Особливий акцент в освіті дорослих зроблено на підвищенні кваліфікації, перепідготовці у процесі зміни професії, освіті у процесі адаптації до зміни соціальних умов, тобто процесах, які відбуваються за межами базової освіти” [5, с. 76].

За другого підходу, система неперервної освіти реалізується в межах

професійної підготовки та професійної діяльності, тобто стосується неперервної професійної (фахової, педагогічної) освіти.

Увага акцентується на етапах здійснення неперервної професійної (фахової) освіти (професійно-орієнтований, професійно-формульвальний, професійно-супроводжувальний (Л. Кравченко); допрофесійна підготовка (профільна школа); базова професійна підготовка (бакалаврат) та професійне вдосконалення (навчання за кваліфікаційним рівнем спеціаліста або магістра) (О. Кучерук)), а також на змістово-процесуальних особливостях її організації.

Неперервна педагогічна освіта – це процес, яким передбачено: саморозвиток педагога, здійснення індивідуального вибору в освіті; успішність професійної самореалізації; розширення спектру участі в різноманітних навчальних програмах (традиційних навчальних курсах (у межах навчальних закладів); курсів з побудови перспектив розвитку особистої кар'єри; курсів особистісного розвитку; навчальних курсів за інтересами); варіативність освіти (різноманітність форм і місць навчання) відповідно до потреб і можливостей тих, хто навчається; гнучкість і доступність освіти у часі й просторі; опанування суміжних професій і галузей педагогічної діяльності на основі здобутої базової педагогічної освіти, а також непедагогічних професій, необхідність опанування яких може бути зумовлена різними причинами та обставинами об'єктивного й суб'єктивного характеру (В. Аніщенко, О. Падалка) [2, с. 217].

Система неперервної освіти вибудовується з метою: сприяння творчій діяльності людини; формування індивідуальної здатності до гнучкої переорієнтації відповідно до змін у системі соціальних і культурних інститутів сучасного суспільства; формування особистісних якостей, які визначають не лише суто професійні характеристики, а й стиль мислення, рівень культури, інтелектуальний розвиток (І. Зязюн); "охоплення" людини "з раннього дитинства й до виходу на пенсію" різними умовами навчання (офіційними і неофіційними, формальними і неформальними) (В. Аніщенко, О. Падалка); поетапного формування професійної особистості на основі наповнення кожного етапу її життєдіяльності новим змістом, новими організаційно-педагогічними формами і методами, новими потребами й відповідними підходами до інтегрування індивідуальних професійних, соціальних аспектів життєдіяльності (Н. Ничкало); цілісного розвитку людини як особистості, як суб'єкта діяльності й спілкування протягом усього життя; підвищення можливостей її трудової та соціальної адаптації; розвиток здібностей, прагнень і можливостей самотворення, різнобічного розвитку (Г. Кузнецов, Т. Калюжна).

Аналіз наукових джерел засвідчив, що функції системи неперервної освіти класифіковано за низкою критеріїв, зокрема:

1) інституційно-професійним (неперервна освіта виконує соціальну, економічну, координаційну, селективну, стимульовальну, орієнтаційну,

мотиваційну та адаптаційну функції (О. Кашуба));

2) особистісним (просвітницьку, компенсаторну, культуротворчу, стимулювальну, орієнтаційну, мотиваційну та адаптаційну);

3) роллю у розвитку суспільного устрою та економіки (соціальну, економічну (отримання економічного блага) (О. Кашуба));

4) педагогічним (діагностичну, адаптаційну, пізнавальну, розвивальну, виховну, культурологічну, компенсаторну (А. Поляков));

5) полідіяльним (соціокультурну, розвивальну; загальноосвітню, компенсаторну, адаптивну та економічну (Н. Ничкало)).

На переконання автора статті, системотвірним чинником системи неперервної освіти виступає мета, яка формується як відповідь на суспільну потребу в постійному розвитку кожної людини в різні періоди її життя.

Дієвість системи неперервної освіти регламентується законодавчо-нормативною базою, зокрема законами (закони України “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, “Про професійно-технічну освіту”, “Про вищу освіту”), Державною національною програмою “Освіта” (“Україна XXI століття”), Національною доктриною розвитку освіти України та відповідними нормативними документами, серед яких освітні стандарти (Базовий компонент дошкільної освіти, Державний стандарт початкової освіти, Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, державні стандарти професійно-технічної освіти, державні стандарти вищої освіти).

Система неперервної освіти може функціонувати за таких підходів [9]:

– цілісне охоплення розвитку людини від народження й до завершення життя, іншими словами система неперервної освіти функціонує як “освіта впродовж життя”;

– часткове охоплення розвитку людини, йдеться про дитячо-юнацьку освіту, яка розгортається в різних навчальних закладах відповідно до законодавчої та нормативно-інструктивної бази з метою створення умов для набуття загальної середньої освіти, та про освіту дорослих, котра реалізується в межах професійної підготовки та професійної діяльності, тобто стосується неперервної професійної (фахової, педагогічної) освіти.

Встановлено [9], що в епоху інформаційного суспільства та епоху суспільства знань необхідність функціонування й розвитку системи неперервної освіти спричинена: суперечністю між швидким темпом приросту знань у сучасному світі та обмеженими можливостями їх засвоєння індивідом (А. Субетто); інформаційним бумом (Р. Чалдіні); вузькодисциплінарними установками сучасної освіти, відчуженням її гуманітарних і природничо-наукових компонентів, нездатністю охопити комплексність проблем, зрозуміти зв'язки між речами, які перебувають для нашої сегментованої свідомості в різних сферах (С. Гончаренко); наявністю “людської прогалини”, яка виникає як наслідок значно більшого вкладання

зусиль у технічний і господарський розвиток, ніж у розвиток самих людей (Б. Сітарська).

Автором статті поняття “Система неперервної освіти” потрактовано як [9] множину компонентів, які визначаються на основі конкретизації: 1) змісту системотвірної мети (передбачення кінцевого результату освіти стосовно всього життя людини чи певного його періоду); 2) вертикального та горизонтального напрямку структурної організації освіти. Вертикальний напрям співвіднесено з рівнями формальної освіти, які визначено статтею 10 “Складники та рівні освіти” Закону України “Про освіту”, а горизонтальний – з суб’єкт орієнтованими (дитячо-юнацька освіта, освіта дорослих) та засобово орієнтованими (формальна, інформальна та неформальна освіта) складниками.

На основі дослідження понять “освіта” і “неперервна освіта” встановлено особливості становлення й розвитку системи неперервної освіти та виокремлено три напрями розгортання процесів: “початково-часткового, продовжуючо-часткового та цілісно-наскрізного. Відповідно до початково-часткового напрямку система неперервної освіти формувалася й розвивалася як неперервна дитячо-юнацька освіта. За продовжуючо-часткового напрямку, система неперервної освіти розгорталася й розвивалася в межах неперервної освіти дорослих. Відповідно до цілісно-наскрізного напрямку система неперервної освіти формувалася й розвивалася як неперервна освіта впродовж життя, якою охоплюється людина від народження й до його завершення. Виокремлення трьох напрямів розгортання процесів становлення й розвитку системи неперервної освіти слугувало поясненню наявних у наукових джерелах поглядів учених на систему неперервної освіти як на: 1) неперервну дитячо-юнацьку освіту; 2) неперервну освіту дорослих; 3) неперервну освіту впродовж життя” [9, с. 205].

Також автором наукової статті введено в науковий обіг поняття “вміння навчатися в системі неперервної освіти” на позначення “здатності до усвідомлених, послідовних і сприяючих розвитку й саморозвитку дій, які підпорядковані певній меті, спрямовуються цілями, координуються рефлексією та реалізуються в процесі тематичного поєднання формальної, неформальної та інформальної освіти із задіянням різних рівнів освіти або на одному з них” [8, с. 49].

Уміння навчатися в системі неперервної освіти розглянуто як складне утворення, яким об’єднано три групи умінь [8]: а) групу умінь з цілепокладання (уміння формулювати мету майбутньої діяльності, уміння ставити цілі, уміння формулювати завдання); б) групу умінь з тематичного поєднання формальної, неформальної та інформальної освіти (уміння пригадувати знання й уміння, набуті у формальній, неформальній та інформальній освіті; уміння тематично поєднувати формальну, неформальну та інформальну освіту; уміння визначати перспективний

напряму власного саморозвитку; уміння моделювати самонавчання й самовиховання); в) групу вмінь з рефлексії (уміння встановлювати відповідність між досягнутим і запланованим; уміння виробляти рішення, спричинене необхідністю внесення змін у змодельований процес; уміння встановлювати основи успіху, причини невдачі й допущених помилок).

Уміння навчатися в системі неперервної освіти віднесено до переліку вмінь, які впорядкування в контексті підготовки індивіда до неперервної освіти впродовж життя (уміння вчитися → уміння навчатися в системі неперервної освіти → уміння навчатися впродовж життя). Зазначене більш детально розглянуто в низці авторських напрацювань [8; 10].

Використана література:

1. *Александров И. А.* Философская концепция образования. Социальные и психолого-педагогические проблемы высшего образования // Молодые ученые промышленности – науке, технологиям и профессиональному образованию для устойчивого развития: материалы Междунар. конф. – Москва: МВТУ им. Н. Э. Баумана, 2001. – С. 72.
2. *Аніщенко В., Падалка О.* Міжнародний досвід організації навчання людей третього віку // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. – 2010. – Вип. 2. – С. 217.
3. *Кузнецов Г., Калюжна Т.* Науково-методичні та соціально-педагогічні аспекти безперервної освіти в контексті Болонського процесу // Вища освіта України. – 2006. – № 1. – С. 76.
4. *Кулюткін Ю. Н.* Психологические проблемы образования взрослых [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.voppsy.ru/issues/1989/892/892005.htm>.
5. *Лук'янова Л.* Провідні особливості навчання дорослих // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. – 2009. – Вип. 1. – С. 76.
6. *Ничкало Н. Г.* Неперервна професійна освіта як філософська та педагогічна категорія // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2001. – Вип. 1. – С. 9-22.
7. *Савицький И. О.* Философии глобального образования и философия образования для XXI века. – Москва, 1992. – С. 9.
8. *Савош В. О.* Уміння навчатися в системі неперервної освіти: теорія і практика: навчальний посібник. – Луцьк: “Вежа-Друк”, 2017. – 100 с.
9. *Савош В. О.* Діадний базис розгляду феномену “система неперервної освіти”: навчальний посібник. – Луцьк: “Вежа-Друк”, 2017. – 220 с.
10. *Савош В. О.* Методичні рекомендації з розвитку готовності вчителів фізики до формування в старшокласників уміння навчатися в системі неперервної освіти: посібник. – Луцьк: “Вежа-Друк”, 2017. – 120 с.

References:

1. *Aleksandrov I. A.* Filosofskaya koncepciya obrazovaniya. Socialnye i psihologo-pedagogicheskie problemy vysshego obrazovaniya // Molodye uchenye promyshlennosti – nauke, tehnologiyam i professionalnomu obrazovaniyu dlya ustojchivogo razvitiya: materialy Mezhdunar. konf. – Moskva: MVTU im. N. E. Bauman, 2001. – S. 72.
2. *Anishchenko V., Padalka O.* Mizhnarodnyi dosvid orhanizatsii navchannia liudei tretoho viku // Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy. – 2010. – Vyp. 2. – S. 217.
3. *Kuznetsov H., Kaliuzhna T.* Naukovo-metodychni ta sotsialno-pedahohichni aspekty bezperervnoi osvity v konteksti Bolonskoho protsesu // Vyshcha osvita Ukrainy. – 2006. – № 1. – S. 76.
4. *Kulyutkin Yu. N.* Psihologicheskie problemy obrazovaniya vzroslyh [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.voppsy.ru/issues/1989/892/892005.htm>.
5. *Lukianova L.* Providni osoblyvosti navchannia doroslykh // Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy. – 2009. – Vyp. 1. – S. 76.
6. *Nychkalo N. H.* Neperervna profesiina osvita yak filosofska ta pedahohichna katehoriia // Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka. – 2001. – Vyp. 1. – S. 9-22.

7. Savickij I. O. Filosofii globalnogo obrazovaniya i filosofiya obrazovaniya dlya XXI veka. – Moskva, 1992. – S. 9.
8. Savosh V. O. Uminnia navchatysia v systemi neperervnoi osvity: teoriia i praktyka : navchalnyi posibnyk. – Lutsk : “Vezha-Druk”, 2017. – 100 s.
9. Savosh V. O. Diadnyi bazys rozghliadu fenomenu “systema neperervnoi osvity” : navchalnyi posibnyk. – Lutsk : “Vezha-Druk”, 2017. – 220 s.
10. Savosh V. O. Metodychni rekomendatsii z rozvytku hotovnosti vchyteliv fizyky do formuvannia v starshoklasnykiv uminnia navchatysia v systemi neperervnoi osvity : posibnyk. – Lutsk : “Vezha-Druk”, 2017. – 120 s.

САВОШ В. А. Анализ феномена “система непрерывного образования” в контексте вариативности научных взглядов на сущность и структуру организации.

В статье раскрыты разные взгляды на сущность феномена “система непрерывного образования”, цель как системообразующий фактор процессов ее функционирования и развития, критерии классификации функций системы непрерывного образования, законодательно-нормативную базу обеспечения ее действенности, вертикальную и горизонтальную структурную организацию, субъект ориентированные и средством ориентированные составляющие.

Акцентировано внимание на причинах, которыми обуславливается функционирование и развитие системы непрерывного образования в эпоху информационного общества и эпоху общества знаний. Приведена авторская трактовка понятия “система непрерывного образования”. Проанализировано особенности становления и развития системы непрерывного образования, выделена и раскрыта сущность начально-частичного, продолжительно-частичного и целостно-пронизанного направлений развертывания этих процессов.

Приведено толкование понятия “умение обучаться в системе непрерывного образования” как сложное образование, определены его составляющие и отнесено к перечню умений, которые упорядочены в контексте подготовки индивида к непрерывному образованию в течение жизни.

Ключевые слова: *система непрерывного образования, субъект ориентированные и средством ориентированные составляющие, умение обучаться в системе непрерывного образования, умение учиться, умение обучаться на протяжении жизни.*

SAVOSH V. O. Analysis of the phenomenon “system of continual education” in the context of variability of scientific studies on content and structural organization.

The article reveals different views on the essence of the phenomenon of “the system of continuous education”, the goal as a system-based factor in the processes of its functioning and development, the criteria for classification of functions of the system of continuous education, legislative and normative basis for ensuring its effectiveness, vertical and horizontal structural organization, subject-oriented and means-oriented components.

The emphasis is on the reasons for the functioning and development of the system of continuous education in the era of the information society and the era of knowledge society. The author’s interpretation of the concept of “system of continuous education” is given. The peculiarities of the formation and development of the system of continuous education are analyzed, the essence of the initial-partial, continuation-partial and holistic-through-directions directions of the deployment of these processes is singled out and disclosed.

The concept of “the ability to study in the system of continuous education” as a complex formation is studied, its components are defined and included in the list of skills that are organized in the context of the individual’s preparation for lifelong education.

Keywords: *system of continuous education, subject-oriented and means-oriented components, ability to study in the system of continuous education, ability to learn, ability to study throughout life.*